

RECENZIE

Lajčín, Daniel, Marks, Igor: Anton Štefánek a slovenské školstvo v medzivojnovom období – vybrané problémy.

Brno: Tribun EU, s.r.o., 2017. 119 s. ISBN 987-80-263-1362-5.

Historicko - pedagogické bádanie autorov má vždy ambíciu pretaviť ich úsilie do zmysluplného diela, ktoré inšpiruje nielen vedeckú suitu, ale širšiu čitateľskú verejnosť. Dejiny školstva a pedagogiky v poslednej dobe zápasia o pozornosť, preto akékoľvek teoretická práca z tejto oblasti je vítaná a potvrdzuje jej miesto základnej pedagogickej disciplíny. Dejiny sú mozaikou udalostí a ľudí, ktorí tieto udalosti tvoria, ich osudov, činnosti, postojov a názorov, rozhodnutia zmeniť veci (v ideálnom prípade) k lepšiemu.

Vznik 1. ČSR ma pre slovenské dejiny špecifický význam. Do novovzniknutého štátu vstúpili na základe dejinných súvislostí dva hospodársky, kultúrne i politicky úplne rôznorodé celky a maďarizačné tendencie v posledných rokoch existencie monarchie takmer zlikvidovali slovenské školstvo. Práca je aktuálna aj z pohľadu blížiacej sa storočnice vzniku demokratického medzivojnového Československa, kedy sa otvára priestor opäť bilancovať a hodnotiť prácu a presvedčenie jednotlivcov v prospech novovzniknutého štátu.

Publikácia Igora Marksa a Daniela Lajčina je výstupom projektu VEGA č. 1/0293/16 a pojednáva o významnej postave nielen medzivojnového Československa, ale pre slovenské dejiny mimoriadne interesantného človeka, politika, novinára, pedagóga, vedca – Antona Štefánka.

Hoci sa analýze činnosti A. Štefánka doteraz venovalo niekoľko málo autorov, komplexnejšia teoretická monografia z pohľadu dejín školstva a pedagogiky doteraz chýbala. Predložená monografia autorov túto ambíciu čiastočne naplnila. Čiastočne preto, že už v samotnom názve ide iba o vybrané problémy a každá z kapitol by sa dala ešte detailnejšie rozpracovať. Neupiera to práci fakt, že prispela k obohateniu odbornej historickej pedagogickej literatúry. Naplnila stanovený cieľ prispieť k poznaniu A. Štefánka. Významná časť práce je venovaná jeho osobnému prínosu pri budovaní slovenského školstva a neutíchajúcej ambícii modernizovať slovenské školstvo. Poukázala na A. Štefánka ako zakladateľa vedného odboru sociológia na Slovensku. Osobnosť Antona Štefánka zohráva v publikačnom živote jedného z autorov dôležité miesto a cítiť to aj z precízneho spracovania a analýzy archívnych dokumentov, osobných spomienok a referátov Antona Štefánka, článkov z dobovej tlače, ktoré podrobil dôkladnej heuristike, analýze, komparácii a ďalším metódam, ktoré z práce robia komplexné a objektívne dielo.

Monografia je koncipovaná do piatich kapitol. V prvej kapitole autori spracúvajú aktuálnu spracovanosť nastolenej problematiky, dostupnú literatúru a základnú orientáciu v pramenných dokumentoch v príslušných archívoch.

V druhej kapitole prinášajú autori historický kontext spoločensko-politických podmienok reflektujúcich predovšetkým stav slovenského školstva pred prvou svetovou vojnou a po roku 1918. Zvlášť cenný je legislatívny exkurz a činnosť príslušných orgánov v oblasti školskej sústavy.

Tretia kapitola konkrétnejšie spracúva pôsobenie Antona Štefánka ako školského referenta na Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska. Vstup do tejto kapitoly tvorí pohľad na Štefánkove aktivity do roku 1918, jeho štúdium a pôsobenie v časopise Hlas, ktoré ho zoznámili s Masarykovou filozofiou a najmä myšlienkou drobnej a ľudovýchovnej práce. Bol hlásateľom česko-slovenskej vzájomnosti, kritikom maďarizácie a konzervativizmu martinských národovcov. Spolupráca s hlasistami a českou politikou mu po vzniku 1. ČSR zabezpečili aktívnu účasť vo vysokej politike novovzniknutého štátu. V školskom referáte bola Štefánkovi pridelená reorganizácia školstva na Slovensku. Slovenské školstvo bolo v dôsledku maďarizačnej politiky v posledných rokoch existencie monarchie v katastrofálnom stave, preto sa ocitol v zložitej situácii. V tomto období je neoceniteľný prínos Štefánka v povolávaní českých učiteľov, profesorov a školských inšpektorov na Slovensko, aby vyučovanie mohlo začať čo najskôr. Štefánek pre svoj referát v roku 1920 vytýčil niekoľko základných úloh, ktoré pri budovaní a unifikácii školského systému mali zásadný význam. Jednotlivé podkapitoly prinášajú opis týchto aktivít a činností a prinášajú plastický obraz tohto dynamicky sa rozvíjajúceho sa obdobia. Príchod českých učiteľov a osvetová a ľudovýchovná činnosť (najmä vznik knižníc a ľudových kurzov občianskej výchovy, či náukobehy pre dospelých) nemalou mierou prispeli ku konsolidácii pomerov na Slovensku a pozdvihli vzdelanostnú a kultúrnu úroveň Slovákov.

V štvrtej kapitole autori pojednávajú o Štefánkovi pôsobení v Prahe. Z pozície poslanca alebo krátkeho pôsobenia v kresle ministra školstva sa aktívne angažoval v zlepšovaní a modernizovaní školstva. Charakteristickou črtou jeho školskej parlamentnej politiky bol optimizmus a viera v silu školy, ktorá mala prispieť ku konsolidácii a rozvoju ČSR. Cenné sú jeho názory a snaha o vypracovanie dlhodobiejšieho plánu a koncepcie s cieľom minimalizovať rozdiely v českom a slovenskom školstve, snaha o prípravu kvalitných učiteľov, jeho postoj k významu občianskej výchovy na školách a pod.

Autori renkonštruujú rukopis Štefánkovej pozostalosti, v ktorej uvádza svoje názory a ideu modernej školy. Podľa neho bol obsah modernej školy v jej demokratickom a národnom duchu a inšpiráciu hľadal vo švajčiarskej ľudovej škole. Podľa Štefánka mal štát vychovávať mládež k samostatnosti, iniciatíve, pokroku a bojovať proti konzervatívnemu zmýšľaniu. Dominantnú požiadavku

v jeho poňatí modernej školy tvorila osobnosť učiteľa a jej ďalšie vzdelávanie. Autori na desiatich stranách prinášajú koncepciu a ideu modernej školy A. Štefánka, ktorej znaky sú v mnohom aktuálne aj dnes. Túto časť práce považujem za veľmi zaujímavú a hodnú ďalšieho rozpracovania aspoň v čiastkovej štúdií. V jednej z podkapitol autori približujú aj Anketu Ministerstva školstva a národnej osvety o školskej reforme, v ktorej dominovali názory V. Příhodu jednotnej vnútorne diferencovanej školskej sústavy a akademického vzdelávania učiteľov ľudových a meštianskych škôl

V posednej, piatej kapitole autori predstavujú A. Štefánka ako vedca, pedagóga, zakladateľa vedného odboru sociológia na Univerzite Komenského. Vďaka jeho metódam sa postupne podarilo zachytiť proces zmien v slovenskej spoločnosti, jej postupné a štrukturálne premeny, vnútornú diferenciáciu a modernizáciu. Zaujímavý je aj Štefánkov sociologický pohľad na osobnosť učiteľa a špeciálne na pôsobenie žien- učiteliek v školstve. Táto kapitola je z môjho pohľadu asi najmenej rozpracovaná, akoby už v závere práce autori strácali dych, no na druhej strane presahuje aj rámec dejín pedagogiky. Každopádne táto problematika je zaujímavá a autorom otvárajú nové možnosti, detailnejšie spracovať Štefánkovo pôsobenie na Univerzite Komenského pri príležitosti jej blížiacej sa storočnice. Text publikácie, hoci je vedecký je zrozumiteľný nielen pre odborne zaujatého čitateľa.

Janka Štulrajterová
Katedra pedagogiky a andragogiky,
Filozofická fakulta Univerzity
Komenského, Bratislava